

ПРИКАЗИ

John D. Zizioulas
Communion & Otherness,
T&T Clark, New York, 2006, 315p

У академским теолошким круговима дуго очекивана књига Митрополита Пергамског Јована Зизиуласа појавила се током 2006. под насловом „Заједница и другост“. Као илустрација угледа и значаја који аутору припадају довољно је навести речи епископа Калиста Вера, изречене поводом појављивања ове књиге: „Митрополит Јован Зизиулас је опште прихваћен као најбриљантнији и најкреативнији теолог у Православној Цркви данас. Појава његове нове књиге је велики догађај. Ево гласа који заиста треба чути“.

У кратком предговору (стр. xiii-xiv), сам митрополит Јован истиче да га је позитивни пријем на који је наишла његова претходна књига *Биће као заједница* (*Being as Communion*, London-New York, 1985), охрабрила и подстакла на издавање ове нове коју треба схватити као наставак и допуну прве. Док је претходна књига посебно наглашавала значај *заједнице* за јединство дотле ова, вели аутор, посебан акценат баца на тему *дружости*. У Уводу (стр. 1-12), који нас уистину уводи у главни део књиге, Зизиулас поставља питање како је могуће помирити заједницу и другост. Он одмах истиче огроман значај и потребу

за решавањем овог питања с обзиром на свест о његовој великој дубини. Ово није неко апстрактно, чисто теоријско питање, а сами начин на који ћемо га решавати блиско је повезан са нашим схватањем Бога, Цркве, и самог човека, заједно са свим његовим савременим егзистенцијалним проблемима, које аутор итекако узима у обзир. Поменутом проблему *заједнице* и *дружости* Јован Зизиулас приступа на различите а њему својствене начине рефлектоване кроз осам чланака (поглавља). Неки од њих су већ објављивани, док су други, међу које спада први и најдужи чланак, представљени по први пут у овој књизи.

Први текст носи наслов „**On being other: Towards an Ontology of Otherness**“ (стр. 13-98), („О бивању другим: Ка онтологији другости“), и представља опширну и импресивну студију у којој се о другости говори из неколико углова.

1. У одељку о *дружости* и *бићу његовој*, Зизиулас истиче разлику у поимању стварања света од стране Цркве и раних грчких философа. За разлику од грчког философског аксиома по коме биће не може настати из небића, Црква заступа управо супротну идеју о *стварању ни из чега*, чиме је обезбеђено схватање света као реално постојећег, али као нечег потпуно другог у односу на Бога, без нужне (природне) везе

са Њим. Пошто Бог и свет нису нужно повезани (сродношћу природа, *συγγένεια*), потребно је било пронаћи неки други начин да се премости онтолошки јаз међу њима. Проницљивим проучавањем историје патристичке мисли, аутор препознаје три основна начина на који је овај проблем решаван:

а) Преко концепта Логоса као *интелектуалној* принципа; Логос је тај кроз кога и у коме је свет створен (Јн1). Због очигледне везе појмова Логос и ум, јавља се код неких богослова (Ориген, Евагрије, донекле Максим) мишљење да се свет доводи у везу са Богом контемплацијом људског ума, очишћеног од свега онога што га спречава у виђењу Творца.

б) Уз помоћ Логоса као *личној* принципа. Овакво схватање је карактеристично за Светог Максима Исповедника, и најближе митрополиту Јовану. Овде се веза између Бога и света остварује у ипостасном јединству у личности Логоса. У остварењу овог јединства, Бог и свет остају по природи оно што јесу и што су били, док се мења *начин* на који постоје (не само *начин* на који постоји свет, већ и *начин* на који постоји сам Бог – на овоме Зизиулас нарочито инсистира)

в) Бог и свет ступају у однос преко *енергија* Божијих. Овај приступ развио је првенствено Свети Григорије Палама, а Зизиулас подвлачи да се он суштински не разликује од поменутог приступа Максима Исповедника, пошто Григорије верује да су енергије Божије уипостазиране, чиме задржава *личносни* приступ решењу проблема. И Палама инсистира, попут Светог Максима, на оваплоћењу као неопходном локусу овог односа.

2. Говорити о *друјосији* у *контексти* *бића Божијеј*, представља још већи иза-

зов за наш разум. Митрополит разматра начин на који су Кападокијски Оци одговорили на недоумице које су проистикале из грчког наслеђа, повезујући појмове божанске монархије и онтолошког узрока са Личношћу Оца, а не са божанском суштином, чинећи на тај начин идеју другости конститутивним елементом јединства унутар Свете Тројице, и његовим нужним условом, а не претњом овом јединству.

3. Повезујући појам *друјосији* са *бићем самога Христа*, Зизиулас се осврће на формулације халкидонског ороса вере, разумевајући несљивено сједињење двају природа у Христу управо у контексту слободе и другости.

4. Схватање другости не као секундарног у односу на јединство и заједницу, већ као неопходног услова за ове, оставља последице и на еклесиологију. Тако није могуће да једна, универзална светска Црква има онтолошки приоритет над помесним Црквама.

5. У одељку о *друјосији* у *контексти* *човековој бића*, Зизиулас одбацује могућност супстанцијалистичког дефинисања човека. Он наводи закључке модерне науке који указују на запањујућу сличност која постоји у генетском материјалу човека и шимпанзе. Стога сматра да оно што човека издваја из остатка животињског света није људска природа, како је било уобичајено говорити у патристичком периоду, него Божији *иозив* упућен Адаму. Кроз овај позив човек је конституисан као *друји* у односу на Бога и остатак творевине. Трагедија људског пада, објашњава ауор, управо је у томе што одбацујући Бога, Адам одбацује другост као конститутивни елемент свог бића, и даје сопству онтолошки приоритет. Постојање оваквог концепта приоритета сопства над другим, Зизиулас затим прати кроз читаву исто-

рију западне философске мисли. Напредак, који се огледа у томе да је други постављен у центар философске мисли, као приоритетан у односу на сопство, примећује код два философа јеврејског порекла, Мартина Бубера и (посебно) Емануела Левинаса. Ипак, и у њиховој мисли проналази значајне разлике у схватању Другог и чежње ка њему у односу на хришћанско схватање које је најбоље формулисано код Максима Исповедника и псеудо-Дионисија Ареопажита. Као некомпатибилну поменутом хришћанском схватању он оцењује и наизглед сличну пост-модернистичку мисао. Као последица пада јавља се и подређеност ипостаси (посебног) природи (општем), и конфликт између ово двоје. Тако је овај сукоб приметан већ у самом чину зачетка човека, који је нераскидиво повезан са процесом умирања. Аутор за то наводи сведочанства модерне биологије, закључујући да је процес размножавања човека подешен на тај начин да обезбеђује опстанак врсте на рачун појединаца, истичући притом да су Оци Цркве овога били потпуно свесни. Гледано из угла природе, овај проблем је, инсистира Зизиулас, нерешив. Решење морамо тражити на другој страни, наиме у личности, конкретно Личности оваплоћеног Сина Божијег, у коме свака поједина људска личност, заједно са остатком творевине једино има наду у превазилажење овог конфликта са природом и победу над смрћу. Коначни циљ човека (и сваког другог створеног бића) је једино у Другога, а не у самом себи, природи, или, било чему општем као што су било какви идеали или морални принципи. Не постоји никаква одговарајућа етика другости, и аутор наводи разлоге за то. Он такође објашњава зашто даје предност изразу *gru-іосі* у односу на *gruіачіјосі*, сматра-

јући овај други етичким појмом, а први онтолошким, који је способан да укаже на уникатност сваке личности. Зизиулас затим пише о еросу који схвата као начин за изражавање ове личне уникатности. Он истиче разлику у схватању ероса код хришћана, од оног сексуалног и платонистичког. Постоји неколико ствари који ерос разликују од других форми љубави, а најважнија је чињеница да постоји само један разлог који проузрокује нашу љубав према другим бићима, а то је оно биће које волимо на јединствен начин. Као што Бог уникатно воли једну Личност, свога Сина, и у Њему, кроз Њега и због Њега воли сва остала створења, тако је и човек позван да све своје односе, из којих црпи свој лични идентитет, укључи у свој живот у Христу. По аутору, једино је Црква заједница у којој се остварује овакав начин живота. Разлог за често анатемисање *ероса* као нечега што је немогуће повезати са Црквом и духовним животом Зизиулас види управо у неразумевању самог појма ероса и његовом идентификацијом са сексуалношћу. Црква, сматра он, у ствари, подразумева истински *еросни* начин постојања. Аутор затим осећа потребу да истакне да, иако је се одредио против покушаја формирања било каквог етичког система, он никако не заступа неку аморализацију живота. Наводи пример *аскејскоі еітоса* (начина живљења) који је постојао међу источним аскетима, који нипошто не негирају постојање зла у свету. Међутим, основна њихова одлика је у томе што они одбијају да зло виде у свом ближњем, и да га подвргну моралној осуди. Насупрот томе, они зло премештају у себе, и прихватају одговорност за грехе других. На овај начин они не извитоперују истину, јер је овакав начин размишљања потпуно у складу са хришћанском

претпоставком да су сви људи грешни и да заједно учествују у паду. Ипак, Зизиулас признаје да је овакав етос непримењив на реална друштва у историји, која су сва нужно заснована на моралним принципима. Ово не значи да Црква овакав етос треба да одбаци као бескористан и погрешан, већ само представља потврду чињенице да Црква *није од овога свега*, као и оправданости и неопходности ишчекивања Есхатона. На крају овог веома садржајног и обимног чланка, аутор говори о *евхаристијском ейџосу* који присходи из осећаја захвалности пред чињеницом да је само наше посотојање дар Другога, тј. Бога. Он затим износи све последице које по људски живот има исправан, онтолошки доживљај саме Евхаристије, од којих је најважнија та да учествујући у Евхаристији човек остварује управо онакав начин живота који је раније назначен као неопходан и једини могући за превазилажење смрти.

Други чланак носи наслов „**On Being a Person: Towards an Ontology of Personhood**“ (стр. 99–112), и објављиван је и раније, а у српском преводу издат је под насловом „О бићу личности. Ка онтологији персоналности“ (прев. П. Јевремовић и Д. Михаиловић, *Источник*, 6/1993, 51–59). Чини нам се да је овај (као и други чланци у овој књизи који од раније постоје у преводу на српски језик), веома добро познат овдашњој (богословској) јавности и да га стога није потребно посебно приказивати.

Трећи чланак носи наслов „**The Father As A Cause: Personhood Generating Otherness**“ (стр. 113–154, у преводу: „Отац као узрок: личност која рађа другост“). Састоји се из два главна дела. У првом делу, Зизиулас у отачком окружењу тражи сведочанства која поткрепљују његову главну тезу о Оцу

као узроку унутар Божанства. Он испитује најранија исповедања вере и расправља о односу који унутар њих имају појмови Бог, Отац и Сведржитељ, констатујући (уз помоћ многобројних навода из Светог писма) да је од најранијих времена појам Оца био везан уз појам Бога. Исповедање овакве вере у једнога Бога Оца, постало је нарочито проблематично у време аријанских спорова, јер је из овакве формулације могао бити извучен закључак да једино Отац може истински бити назван Богом. За разлику од Запада, који је тај проблем решио логичким раздвајањем појмова Бог и Отац, и везивањем појма Бог за божанску суштину, Исток је одбио да предузме овакав корак и покушао да изазову одговори остајући веран библијском сведочанству које Бога изједначава са Оцем. Овај тежак задатак, сматра аутор, извршили су Кападокијски Оци, и он затим у основним цртама излаже њихову тријадологију. У другом делу чланка Зизиулас углавном одговара на приговоре који су од стране различитих теолога упућени на рачун учења Кападокијаца, као и његове интерпретације тог учења. Организовано у неколико одељака, он истиче, између осталог разлику у схватању узрочности који су начинили Кападокијци измештајући је из временских оквира, инсистирајући притом да о узрочности у Богу има смисла говорити једино на нивоу личности, никако суштине. Такође објашњава појам монархије, различита значења у којима је коришћен, и у складу са тим и приписиван лицима Свете Тројице (само Оцу или свима истовремено). Упркос неразумевању и критикама он и даље инсистира на свом ставу да крајњи онтолошки узрок у Богу мора бити Отац, а не сва три лица одједном, или унутар-божанска заједница, наводећи разлоге због ко-

јих то сматра нужним. Исто тако, појашњава учење о хијерархији која постоји међу лицима Свете Тројице, аргументишући да је немогуће говорити о било каквој врсти субординације. На крају овог чланка Зизиулас наводи импликације које учење Кападокијаца има по схватање човека (антропологију) али и неке друге области попут еклисиологије, или међурелигијског дијалога, у вези са појмом монотеизма.

Четврти чланак носи наслов „**The Trinity And Personhood: Appreciating the Cappadocian Contribution**“ (стр. 155–170). Веома сличан текст објављен је на српском језику под насловом „Допринос Кападокије хришћанској мисли“ (прев. Владан Перишић, у: Р. Биговић (уред.) *Православна теологија*, Богословски факултет СПЦ, Београд 1995, стр. 7–17 Овога пута се уз текст јавља и додатак са насловом: „**Person and Individual – a 'Misreading' of the Cappadocians**“ („Личност и индивидуа - погрешно читање Кападокијаца?“) (стр. 171–177) у коме Зизиулас полемише са онима који су га оптуживали за погрешно тумачење кападокијског концепта личности, под утицајем савремене егзистенцијалистичке философије пружајући ваљане доказе против те критике.

Пети чланак носи наслов „**Pneumatology and the Importance of the Person: A Commentary on the Second Ecumenical Council**“ (стр. 178–205), („Пневматологија и значај личности: Коментар на Други васељенски сабор“). Претходна верзија овог чланка постоји на енглеском језику. Најављиван је и преводу на српски, али колико нам је познато тај превод још није објављен. Уводећи нас у овај текст, аутор истиче да има намеру да понуди једну интерпретацију теологије о Светом Духу исповеђену од стране Другог Васељенског сабора, посебно

у контексту актуелне екуменске ситуације. Да би било могуће изнети овакву интерпретацију, Зизиулас сматра неопходним да се најпре осврне на кључне теолошке проблеме који су заокупљали Оце Цркве у периоду од Никеје до Цариграда (325–381), као и то која концептуална средства и теолошке идеје су се јавиле у овом периоду, а које су онда биле на располагању Оцима на Цариградском Сабору. Тако он посебан значај придаје а) теми односа између створеног и нествореног, б) чињеници да је (првенствено из тактичких разлога) термин „једносуштан“ стављен у страну, и развоју појма личности и в) развоју доксолошке теологије и установљеној разлици између теологије и економије. Говорећи, у другом делу чланка, о учењу самог Другог Васељенског сабора о Светом Духу, он истиче две главне тезе: 1) *Свети Дух је Бој*. У вези са овом констатацијом, Зизиулас посебно наглашава чињеницу да је изведена без употребе појма *homoousious*, великом већином уз помоћ формулација које у вези са Светим Духом већ постоје у Светом писму (сем тврђења да се са Оцем и Сином заједно прославља и заједно слави) 2) *Свети Дух исходи од Оца*. Из ове формулације Зизиулас изводи три закључка: Овом фразом а) није искључена могућност посредничке улоге Сина у исхођењу Духа, б) ако би Син и био посредник, није могуће приписивати му и улогу узрока и в) није могуће никакво одвајање божанске суштине од Оца (или било које друге личности Свете Тројице). Ове закључке аутор сматра значајним и за говор о проблемима који су се кроз историју појављивали и после овог сабора, све до данас, а о којима он говори у трећем делу чланка. У контексту савременог екуменског дијалога, он тако говори о проблему *Filioque*, покушава-

јући да проникне у то која питања леже у основи овог проблема и објасни разлоге за настанак овог учења, и његово различито разумевање на Истоку и Западу. Он се такође осврће на питање које је изазвало доста пажње у савременом богословљу, нарочито на Западу, а које се тиче односа између иманентног и икономијског у Светој Тројници, повезујући све то и са проблемом дијалектике створено–нестворено. У закључку овог чланка Зизиулас износи начин на који сматра да би данашњи богослови, како Истока, тако и Запада могли допринети екуменском дијалогу (на пољу пневматологије), следећи учењу Отаца Другог Васељенског Сабора, али и њиховом духу (јер они су били спремни да, ради мира у Цркви, избегну, у вези са Светим Духом, коришћење тако значајног појма као што је *homoousios*).

Шести чланак је насловљен „**Human Capacity and Human Incapacity: A Theological Exploration of Personhood**“ (стр. 206–249). На српском језику постоји као књижица под насловом *О људској способности и неспособности: теолошко истраживање личности* (прев. Б. М. Лубардић, Хиландарски фонд при Богословском факултету СПЦ, Београд, 1998).

Седми чланак носи наслов „**Created and 'Uncreated': The Existential Significance of Chalcedonian Christology**“ (стр. 250–269). На српском језику овај рад постоји под насловом „Христологија и постојање: дијалектика створенога и нестворенога и Халкидонски догмат“. Уз овај чланак објављен је и додатак: „**A Dialogue with Philip Sherrard**“ (стр. 270–285), који такође постоји у српском преводу „Христологија и постојање: дијалектика тварног и нетварног, - Одговор Ј. Д. Зизијуласа приговарачу“ (прев. С. Јакшић, *Беседа* 1–4/1993, стр. 117–129).

Осми чланак је насловљен „**The Church as the 'Mystical' Body of Christ: Towards an Ecclesial Mysticism**“ (стр. 286–207). Текст је по први пут објављен у овој књизи, и у међувремену је преведен и објављен на српском језику под насловом: „Црква као мистично Тело Христово: ка Црквеном мистицизму“ (прев. Анастасија Ристић, *Вугослов* бр. 41, стр. 51–71). У овом тексту се расправља о могућностима једног исправног мистицизма у оквирима еклисиологије...

Велики значај ове књиге, можда још више за човека на Западу, веома лепо описују речи поглавара Англиканске цркве, архиепископа Кентербериског Рована Вилијамса, из његовог предговора (стр. xi–xii), одакле доносимо извод: „Малобројни су они који читајући ову књигу неће осетити да су позвани да поново открију хришћанство у његовој најбогатијој, изворној форми“, као и реченица: „Нема сумње да је ово велико дело о коме ће се дискутовати, и које ће бити оспоравано још више него ауторова претходна књига“.

Марко Вилојшић

Journal of Early Christian Studies

The Johns Hopkins University Press

Часопис за ране хришћанске студије је научно гласило Северно-америчког патристичког удружења са седиштем на Џон Хопкинс Универзитету у Балтимору (САД). Излази од 1992. године, четири пута годишње: март, јун, септембар, и децембар.

Часопис окупља читалачку публику и истраживаче који се у свом раду занимају за ранохришћански период (100–700. година). Бројем је врло мало чланака који се објављују у часопису, но они су углавном опсежни и студиозни.

Области које су заступљене у часопису су разнолике. Како то сами издавачи тврде, интерес часописа јесте да се позабави патристиком (патрологијом) на другачији начин. Труде се да објављују чланке који „не-традиционално“ приступају раној историји хришћанства. Од истраживача се тражи да им чланак буде инвентиван и да прикажу како отвореност за дијалог са савременим проблемима, тако и другачији приступ класичним областима и темама. Упркос жељи да приступ буде другачији, постоји и извесна садржинска униформност која је последица друштва у ком часопис излази. Тако су се у досадашњим бројевима часописа могли наћи чланци који су комбинација неких од следећих области: историје, лингвистике, семантике, теологије, социологије, философије, економије итд.

Часопис може послужити истраживачима који желе да, област којом се баве, осматрају из другачијег угла. Да бисмо дочарали о каквом се часопису ради дајемо садржај најновијег броја (изашао у марту 2008. године, број 1; том 16.):

1. Наоми Колтун-Фром, *Промисливи Таиџана – Шивејне последице полемичке реторике*; 2. Ендрју Динан, *Хераклијовска уједињења глагола I amtefol ai код Климентија Александријског*; 3. Ги Г. Струмаса, „Текстуални покрет“ позне антике и хришћанско монаштво; 4. Сузан Р. Холман, *О Фениксу и Евнуху: извори за дело „О човечијој природи“ Мелехија Монаха*; 5. Прикази књига; 6. Примљене књиге

Жак Лизон,

Свудаписућни Дух-пневматологија Григорија Паламе, издавачка кућа Серф (CERF), 1998.

Jacques Lison, *L'Esprit répandu – la*

pneumatologie du Grégoire Palamas, édition du Cerf, 1998.

У издању Серфа се 1998. године појавила књига са насловом **Свудаписућни Дух –пневматологија Григорија Паламе**. Ово дело је заправо докторска дисертација аутора, Жака Лизона – доминиканца, и представља по обиму и садржини капитално дело које је од значаја не само за екуменски дијалог (за шта је аутор рад првенствено написао), него и за изучавање богословске мисли светог Григорија Паламе.

Дело је написано са намером да испитавши пневматологију светог Григорија Паламе, прикаже значај и њега као богослова и његове мисли као кључне за даљи дијалог. После буре књига које су искључиво критички и чак пежоративно приступале животу и делу светог Григорија Паламе, ова књига у западној хемисфери представља право освежење. Тако се аутор позабавио да прикаже светог Григорија Паламу као оца Цркве и као богослова који је наследник отаца пре њега. Узмајући у обзир полемике које је Палама изазивао у западним теолошким круговима, аутор се позабавио најинтересантнијом и најмање истраживаном богословском темом, а то је место и улога Духа Светога у богословљу светог Григорија.

У шест поглавља аутор се позабавио следећим питањима: икономјским делом и деловањем Духа Светога (1. поглавље); енергијско-личносно деловање Духа Светога (2. поглавље); однос суштина – енергије из перспективе полемике која је вођена и која се још увек води (3. поглавље); причаствовањем у Богу – са освртом на питања у којој мери и како? (4. поглавље); однос Духа и Христа посматран кроз светотајинско богословље тј. еклисиологију (5. поглавље); обожење Духом (6. поглавље).

Осим целосног приступа и православног контекста који је карактеристичан и очигледан кроз цео рад, види се и извесна инвентивност аутора јер је успео де третира поједина питања на потпуно нов начин. Тако бисмо могли констатовати да аутор даје изврсну синтезу пневматологије, христологије и еклисиологије (у 5. поглављу). Начином на који се тема третира врло је лако упасту у замку индивидуације Духа Светога и пренаглашавања Његове Личности у домостроју спасења у односу на друге две. Мора се признати да аутор изврсно успева кроз цео рад да истакне да сва Тројица дела, при том никада не пренаглашавајући дело Светога Духа. Књига на отворен начин поставља пред западног читаоца питање да ли је начин на који је свети Григорије Палама поимао Духа Светога и благодат, прихватљив схоластичкој и томистичкој теолошкој школи. Аутор сматра да у богословљу светог Григорија Паламе постоји велики потенцијал. Он смешта проблем створеност – нествореност енергија у контекст суштина – личност – енергије, што је у великој мери утицало да на један сасвим исправан и Палами доследан начин да приказ и свих осталих сегмената Паламиног богословља.

Оно што се аутору ипак мора замерити то је, да је помало наивно инсистирао на идеји да је за светог Григорија Паламу било прихватљиво говорити и о „створеним енергијама“. Исто тако, занемарен је спор око *Филиокве-а* који је Палама водио на почетку своје списатељске делатности. *Аподиктичка слова* која су настала у време тог спора, готово па нису ни навођена од стране аутора. Тако је маргинализован део Паламиног богословља који не само да је важан него је био од пресудног значаја за формирање Паламине пневматологије.

Не можемо а да се не радујемо чињеници да је једно такво дело угледало светлост дана и да постаје неизоставна књига за све оне који се баве или ће се бавити животом и делом светог Григорија Паламе. Чињеница да аутор није православан додатно показује колико интересовање свети Григорије Палама изазива на Западу, и самим тим колико је свети Григорије Палама а и овај рад важан.

Никифор Влемидис,
Бојословска гела.
Nicéphore Blémmydés,
L'œuvres théologiques,
Sources Chrétiennes n° 517, 2007

У издању Хришћанских извора (**Sources Chrétiennes**), трудом Мишела Ставруа (Michel Stavrou), професора на Православном Институту Светог Сергија у Паризу, светлост дана је угледао и први том (биће их два) сабраних богословских дела Никфора Влемидиса (1198–1269), ученог монаха, теолога и философа. У корпусу четири списа која су објављена, налазе се и досада необјављени списи Никифора Влемидиса. Никифор није познат савременој публици, но ипак је једна од значајних личност 13. века у Византији. У време великих криза на Истоку, у Византији јавила се потреба али и жеља да се поново покрене дијалог између Православне и Латинске Цркве. Представник православних био је управо Никифор Влемидис.

Остајући у отачком Предању, он својим богословљем, представља везу између светог патријарха Фотија и светог Григорија Паламе по питању учења о Светој Духу. Размишљајући управо о

Albert Pietersma, Benjamin G. Wright
A New English Translation of Septuagint (NETS)

издавач: Oxford University Press, Њујорк,
Окسفورد 2007., xx+1027 страна.

Пораст занимања за грчке текстове Старог Завета код западних библиста до којег је дошло нарочито после завршених обимнијих студија на рукописима са Мртвог мора откривених средином 20. века доноси нам и овај нови превод Старог Завета на савремени енглески језик са грчког текста Седамдесеторице. Треба нарочито имати у виду да су досад једина два постојећа енглеска превода „грчке Библије“ С. Thompson-а и Sir Lancelot C. L. Brenton-а била сачињена у првој половини 19. века, да им је предложак, посредно или непосредно, био једино *Codex Vaticanus* и да садрже Књиге из ужег, масоретског канона.

Нови превод је подухват са којим се започело средином деведесетих и на коме је радило око 30 стручњака за текст Седамдесеторице, углавном са америчких универзитета, окупљених у International Organization of Septuagint and Cognate Studies. Као основа је послужило првенствено Vandenhoeck&Ruprecht „гетингенско“ критичко издање Септуагинте. За Књиге Старог Завета које још нису објављене у овој серији коришћен је критички обрађен текст из познатог Rahlfs-овог издања (последње допуњено и направљено издање објављено је 2006.г).

Преводиоци су се где год је било могуће трудили да буду блиски преводу NRSV (The New Revisited Standard Version) који за основу има масоретски текст и за који се међу многобројним енглеским преводима може рећи да ужива највећи углед. Превод је дочекан са похвалама међу библистима енглеског говорног подручја, но напоменимо да ово

издање нема пратећи критички апарат и да се издање са коментарима припрема. У том смислу заостаје за далеко свеобухватнијим пројектом француских стручњака „La Bible de la Septante“. У Немачкој се такође ради на сличном подухвату (www.septuaginta-deutsch.de).

Осим што је у односу на друга издања Светог Писма цена у књижарама приступачна (око 20 долара), превод је доступан и на интернету: <http://ccat.sas.upenn.edu/nets/edition>.

Veselin Kesich

Formation and Struggles, The Birth of the Church AD 33–200. The Church History in the Series, Volume I, Part I; , издавач: Saint Vladimir’s Press, New York 2007, 209 страна

Andrew Louth

Greek East and Latin West, The Church AD 681–1071. The Church History in the Series, Volume III; , издавач: Saint Vladimir’s Press, New York 2007, 384 стране

Издавачка кућа Православне семинарије Светог Владимира у Њујорку обнавља замисао оца Јована Мајендорфа о представљању црквене историје у шест томова од стране православних историчара који живе на Западу. Руковођење овим подухватом преузео је отац Ендру Лаут. Након прве две књиге из ове серије, Мајендорфовог другог тома *Imperial Unity and Christian Division AD 450–680* (српски превод: *Имперујално јегинсиџво и хришћанске геобе*, Крагујевац 1997.) и четвртог тома *The Christian East and the Rise of the Papacy, AD 1071–1453* коју је у сарадњи са Мајендорфом написао А. Пападакис, пред нама су и први део првог тома и трећи том. Веселин Кесић, наш земљак родом из околине Босанског

Грахова, који је након Другог светског рата избегао у Америку и дуго времена предавао Нови Завет на Световладимирској Академији, уводи нас у прва два века хришћанства почев од рађања Јерусалимске Цркве, преко односа и судара Цркве са Синагогом, паганизмом, гностицизмом, философијом, да би закључио са светим Иринејем Лионски и његовим већ далеко разрађенијим и избрушенијим учењем о Цркви.

У трећем тому који се бави периодом након Шестог Васељенског Сабора па до 1071.г., отац Лаут покушава да избегне полемичке тонове и усредсређује се на најзначајније како црквене тако и кулурно-политичке догађаје овог времена и на Истоку и на Западу који су довели до раскола и дали му пре свега спољашњу форму.

Constantin Andronikof,
*Gnoséologie et méthodologie. Que sais-je ?
Pourquoi et comment?*; издавач: L'Age
d'Homme, Лозана 2008, 151 страна

Кнез Константин Андроников, професор Литургијског богословља и Методологије (како је он сам презначио Апологетику) на Институту Светог Сергија у Паризу, где је од 1991.г до 1993.г био и декан, полиглота и званични преводилац француских председника де Гола, Помпидуа и д'Естена за руски и енглески језик, досад најплодотворнији преводилац са руског на француски језик (дела Флоренског, Булгакова, Берђајева...), оснивач и једно време председник најпознатијег светског удружења преводилаца АПС итд. овим зборником постхумно је представљен широј публици. Зборник сачињавају његова предавања са Светог Сергија којима је придодато неколико његових чланака из Гносеологије, како је на кон-

цу преименовао своју Методологију. У вероватно јединственом делу ове врсте у свету православног богословља у могућности смо да се упознамо са ауторовим разматрањима односа вере и разума, разума и Логоса... сусрета отачког богословља са философијом и науком.

Православни литургијски Псалтир.

Превод са црквенословенског на француски и коментари: Монахиња Анастасија (Moniale Anastasia-Delphine Weulersse)

Psautier liturgique orthodoxe. La version de la Septante; , CERF, Париз 2007., 368 страна.

Амбициозни подухват превођења Старог Завета Седамдесеторице са грчког на француски који је у току, на свој начин прате и отац Плакида (Десеј), игуман светогорског метоха Светог Антонија на југу Француске, са преводом православног богослужбеног Псалтира са грчког, а за њим и монахиња Анастасија из женског православног манастира Биси, 200 километара јужно од Париза. Особености овог последњег су да је сачињен са словенског превода Псалтира као и да је код псалама и псаламских стихова указано када и где се појављују у православном богослужењу.

Hièromoine Nicolas Molinier,
Les « propres » des Divines Liturgies de saint Basile et de saint Jean Chrysostome, издавач : Presses Saint-Serge, Париз 2007., 213 страна.

Православни јеромонах Никола Молинје, Француз, представља нам делове Василијеве и Златоустове Литургије у којима се оне међусобно разликују

(молитва за катихумене, прва и друга молитва верних, анафора, молитва пред Оченаш, главопреклона, молитва после Причешћа, и молитва приликом употребе Дарова), ставља их у светописамске оквире и испоређује са одељцима из дела светих Отаца, пре свега Јована Златоустог и Василија Великог. Намењена правосходно као помоћно средство за рад на француском преводу Литургије, ова књига може у много чему да буде од користи како стручњацима-литургичарима тако и вернима.

Епископ Кассиан (Безобразов)

Лекцији њо Новому Завету. Евангелије от Марка (2003.г.), от Матфеја (2003.г.), от Луки (2004.г.), от Иоанна (2006.г.)

Да приидеши Царствию Твое (2003.г.), издавач: Presses Saint-Serge, Париз.

Прве четири књиге садрже предавања која је држао на Светом Сергију блажене успомене епископ Касијан, двадесетих година 20. века студент београдског Богословског факултета, а потом професор Новог Завета и декан Института Светог Сергија. Пету књигу сачињавају његови чланци. Објављивањем по први пут ових рукописа додатно се расветљује значајан допринос који је епископ Касијан дао православној екзегези 20. века. Ускоро се очекује објављивање његовог докторског рада *Водом, крвљу и Духом*.

Епископ Иларион (Алфеев),

Священная тайна Церкви. Введение в историю и проблематику имяславских споров; Санкт-Петербург 2002, 438 страна.

Досад најопширнија двотомна студија о чувеним „имјаславским“ споровима с

почетка 20. века. Аутор почиње са светописамским, светоотачким и литургијским референцама за учење о Имену Божијем, а затим прелази на почетке богословског спора око Имена Божијег између руских монаха и руских богослова, обрађује догађаје везане за прогон монаха са Свете Горе, Сабор 1917.г., комунистичке прогоне, да би закључио са унеколико познијим радовима Лосева, Флоренског, Булгакова, старца Софронија (Сахарова). Обиље необјављеног архивског материјала, 887 библиографских јединица. И ова књига као и већина претходних, захваљујући труду Алфејевљевих блиских сарадника, већ је преведена на италијански и француски језик.

Новак Билић

Просторно-временска типологија византијске Цркве (Мистицизма Максима Исповедника у философској култури касне Антике)

Pascal Mueller-Jourdan, *Typologie spatio-temporelle de l'Église byzantine* (La Mystagogie de Maxime le Confesseur dans la culture philosophique de l'Antiquité tardive), *Supplements to Vigiliae Christianae* 74, Leiden – Boston, Brill 2005, 215 p.

Студија која је пред нама бави се питањем философске контекстуализације *Мистицизма* Светога Максима Исповедника. Аутор је настојао да прикаже начин на који је овај византијски монах и теолог из 7. века успео да интегрише одређене неоплатонистичке концепте у своје религијско објашњење физичког света. У том смислу аутор следи и развија концепцију Волфганга Лакнера (Wolfgang Lackner) који је 1962. године одбранио докторску тезу¹ у Грацу, тезу која

¹ Уп. Wolfgang Lackner, *Studien zur Philosophie*

је за циљ имала да прикаже философску позадину учења Максима Исповедника.

Аутор ове студије кренуо је од јединственог питања: каква је била природа и који је био задатак Маскимове *Μιστήριότης*? Прво са чиме се суочио била је комплексна структура самог Исповедничког дела. Пошто је утврдио да је реч о две упоредне целине: прве, која даје опис простора храма и олтара, на основу које Максим гради просторну типологију; и друге која пружа временску типологију и то не само кроз детаљан опис обредних радњи него и кроз изузетно богату симболику којом су поменуте радње надојене; аутор је извео хипотезу да је Максим Исповедник имао намеру да у *Μιστήριότης* прикаже просторно-временску типологију византијске Цркве. То је условило преформулацију почетне проблематике. Питање које се сада поставило и око којег је уостлом организована и читава студија могло би се формулисати на следећи начин: Да ли се у основи Максимове *Μιστήριότης* налази каква већ постојећа теорија времена и простора коју је он прилагодио властитом учењу изразивши је једним типолошким речником?

Како би одговорио на ово питање аутор је студију поделио у три дела. У првом делу, настојао је да сагледа који положај *Μιστήριότης* заузима не само међу осталим Исповедничким делима него и у једном ширем философском миљеу 6. и 7. века, одредивши најпре шта се то подразумевало под „философским“ у касној Антици. У другом делу, који се може поделити на две мање целине, аутор даје: 1) детаљну анализу категорија «када» (πότε) и «где» (πότε) на основу 10 главе *Αμβιβέ* Максима Исповедника са циљем да прикаже улогу и значај цркве-

не архитектуре и природе самог литургијског сабрања; 2) анализу развоја категорија времена и простора у делима неоплатонских коментатора Платона и Аристотела: Јамвлиха, Прокла, Симпликија и Дамаскуса. Треће поглавље нуди прво детаљно поређење метафизике и динамике Цркве, с једне, и метафизике времена и простора које су у наслеђе оставила неоплатонистичка објашњења физичког света, с друге стране.

Закључак до којег је аутор ове студије дошао могао би се формулисати на следећи начин: Црква Максимове *Μιστήριότης* је једна динамичка целина. Њена просторна димензија није само чиниљична датост него је и она сама делотворна (ефикасна); односно одговара дефиницији простора коју је дао неоплатонизам, простора као каквог активног ентитета. След литургијских радњи изражава не само временски ток који је уређен, него и временски ток који уређује. Просторно-временска типологија византијске Цркве би на тај начин била тип Божијег провиђања о створеном свету.

Приступи који су понуђени у овој књизи су изузетно разноврсни и крећу се од филолошких, књижевних, философских, егзегетских, итд. Ова студија би, према томе, могла бити од користи како теолозима тако и научницима који се баве касном Антиком и византијском философијом и филологијом.

Јулија Видовић